

ПАНКО АНЧЕВ
РОБИНЗОН СРЕЩУ ПЕТКАН
ИЛИ ИЛЮЗИЯТА НА
„ЕСТЕСТВЕННОТО“
СЪЩЕСТВУВАНЕ

chitanka.info

Робинзон попада случайно на дивия остров. Останал жив след корабкрушението, той се спасява, но ще трябва да доизживее живота си сам далеч от хората, без удобствата, на които е свикнал, обречен да започне всичко отначало. Съвсем отначало. Така, както са започвали първобитните хора. И в същото време — не като тях. Наистина той е без сечива и без другари, но носи опит: личен и обществен.

Какво трябва да направи човек, попаднал на необитаем остров? Най-напред е необходимо да си осигури прехраната; после — да си построи някакво, макар и примитивно, убежище от дъждовете и дивите животни. Комай това е всичко. Но оттук насетне изникват новите проблеми.

Макар човек да жадува постоянно усамотяване, защото ритъмът на ежедневието, разните неприятности, необходимостта от почивка и т.н. го карат да търси тишината и спокойствието, той рядко се решава да скъса окончателно с нормалното човешко общество и да се подложи на доброволно изгнание на безлюден остров сред океана. Човекът е „политическо същество“ и естествената му среда не е дивата природа, а държавата.

Робинзон от първия ден изпитва несгодите на новото си „природно“ битие. Пренесен от цивилизацията в природата, той трябва да подчини отново тази природа, за да му служи тя и да подхранва живота му. Борбата с нея е тежка, защото не знае нейните правила и не предвижда изненадите. За да е щастлив, за да е в хармония със себе си, не е достатъчно да се нагажда към естествения свят, но да приведе този свят в съответствие с досегашния си опит и начин на живот. Т.е. Робинзон трябва да наложи някакъв ред, пък бил той абсолютно излишен и абсурден. И той основава държава, обявява се за неин губернатор, започва да издава закони, да въвежда ритуали. Държавата има един-единствен поданик, но на нея ѝ приляга да бъде управлявана от мъдър и строг повелител. Робинзон установява присъщите за буржоазната държава институции на законодателната и изпълнителната власт, те ще осъществяват реда и управлението на острова, ще се грижат за спокойствието и отбраната, ще държат в подчинение поданиците. Всъщност цялото усилие на тази държава е насочено към подчинението, към потушаването на възможната съпротива и недоволство. Затова и законите ѝ са строги и неподкупни.

Като разсъждаваме сериозно за особеностите на държавата Сперанца, основана и ръководена от корабокрушенеца Робинзон Крузо, неволно ни досмешава. Но смешни са резултатите, не подбудите и причините, движещи Робинзон в дебрите на държавното устройство. Идеологическата основа на буржоазната държава е принудата, насилието, заблудата, строгото разграничаване на кастите. Робинзон е роден в такова общество и не е в състояние да живее без него, дори когато е далеч от него, той се стреми да го постигне в максимална степен. То му е по-скъпо, и по-необходимо от въздуха и храната. Опитомената природа е държавна собственост; тя започва да губи от изконните си тайни, очовечава се, превръща се в придатък, своеобразен спътник и утешител на човека. Опитомяването на природата дава голямото самочувствие на господаря.

Но господарят не може да бъде вечно сам на себе си и на природата господар. Не му е достатъчна природата (макар и вече одухотворена и обявена за жена и майка, раждаща децата на човека), нито животинският свят. Обществото не съществува само с надстроечните си явления. Без хора то е мъртво. Тогава се появява другият. Той е от различна раса (значи непълноценен), спасен от Робинзон (значи ще му бъде до гроб благодарен, верен и предан), наивен е и не се е отдалечил кой знае колко в своето развитие от животните. Спасен от цивилизацията, той трябва да стане неин слуга. Т.е. поданик.

Петкан няма минало и духовен опит. Съзнанието му е чисто, непомрачено от идеология и политика, и следователно податливо на манипулиране. Преди да започне да проумява закономерностите, преди да осъзнае смисъла на нещата, Петкан трябва да се подчини. Волята на Робинзон става за него върховна и задължителна. В рамките на установената вече система Петкан е лишен от възможност и право да се съпротивлява. Тази система го поглъща и го впряга в хомота на множество изпълнителски задължения. Разбира се, Сперанца е „демократична“ държава. Насилието се осъществява не чрез терор, а чрез вродения страх от наказанието. Използувайки го, Робинзон и Сперанца започват своята мисия на цивилизатори. Петкан се обучава и в някаква степен придобива навиците и опита на развития човек. Той е природно интелигентен — досущ като белите хора. Девственото

съзнание постепенно е покварявано от идеите на европейца. Християнството се налага като господстваща религия на острова.

Макар Европа да е далеч, макар отдавна да е забравила своя Робинзон, той не само ѝ е верен, но насажда нейния начин на живот сред диваците. Колонизаторът удържа своята победа.

Ала това е пирова победа.

Робинзон вече се е слял напълно с новия свят. Настъпила е идеалната хармония. Той не е сам. С него са редът, държавата, Петкан, природата. Очертава се красиво бъдеще.

И точно тогава проличават първите пукнатини в монолитната сграда. Усилията на Робинзон да опитоми Петкан и да го направи човек по свой образ и подобие като че са отишли напразно. Оказва се, че дълго строената държава няма здрави темели и бързо рухва. Робът освобождава себе си, за да освободи и господаря си. И го постига с един замах, след като бавно, но сигурно е подкопавал устоите на Сперанца. Дори да вярваш искрено в една идея, щом тя е фалшива и безплодна, вярата ти също е фалшива и безплодна и се обръща срещу тебе. Петкан се е подчинявал само външно, привидно, защото се е страхувал от господаря си. Но господарят също се е страхувал от роба. Взаимният страх рано или късно ще доведе до взрив. И този взрив не закъснява. Предизвикват го страхът, невниманието и антисоциалността на Петкан.

Държавата Сперанца загива.

Петкан е свободен.

Свободен е и Робинзон.

Сега двамата са абсолютно равни. Робът е разкрепостил господаря си, но го е обвързал твърде много със своя начин на живот и поведение. Двамата са като скачени съдове. Онова, което Робинзон губи от себе си, го приема Петкан. И обратно: двамата са изхабили съпротивителните си сили спрямо опасностите, които носят и с които един друг се застрашават. Цивилизованият Робинзон подивява; дивакът Петкан се цивилизова. Местата са разменени и социалната хармония на острова е вече обречена. Равенството е също така безсмислено, както и съсловното и йерархично различие.

Когато след двацет и осем години, два месеца и деветнайсет дена Робинзон отново ще се срещне със своите сънародници от кораба „Бяла птица“, те ще му бъдат много по-чужди, отколкото Петкан.

Бившият дивак ще поеме пътя към цивилизацията, а цивилизованият Робинзон ще предпочете щедростта и изобилието на дивата природа. Спрялото време ще потече в обратна посока, за да започне всичко отначало. Робинзон получава своя нов роб — Четвъртък. Мечтата на дребнобуржоазния интелгент е осъществена — той ще бъде далеч от шума и ще гради живота си според идеите си (само че те ще бъдат чужди), ще бъде господар и ще му се подчиняват.

Робинзон е организиран индивидуалист. Той мрази реда, но го брани с всички средства. Отхвърлящ тиранията, сам се превръща в деспот. Петкан е неговото „второ“ лице, неговото чистилище, но и неговото поражение. Защото обществото на Робинзон не се крепи върху разбирателството и равенството.

Мотивът за Робинзон и Петкан е стародавен мотив и до голяма степен олицетворява модела на класовото общечитие. Мишел Турние (род. 1924 г., известен на българския читател от сборника разкази и новели „Дивият петел“) му вдъхва нов живот. Героят на Даниел Дефо, в съзвучие с имперските стремежи на Англия, дарява на краля не само един нов поданик, но и нова територия. Завръщането на Робинзон Крузо е тържество на здравите английски принципи. Героят на Турние вече не е привързан към родината си. Той я намразва още повече, когато нейните пратеници му дават да разбере, че там го чакат смирение и подчинение. Дребният буржоа храни големи амбиции, които могат да се осъществят в ограничено пространство и с ограничен кръг хора. Но трябва да се осъществят. Това му стига. Нека Петкан опита онова, от което Робинзон се отказва.

Макар и изпълнен с множество разсъждения и цитати, които е възможно да останат малко чужди за българския читател, романът на френския писател Мишел Турние „Петкан или чистилището на Пасифика“ е едно страстно послание за свобода на личността, за отричане на едно общество, което няма бъдеще. Творбата предизвиква размишление, защото е заредена с въпроси за ползата от човешкото насилие над природата, за морала на насилието над личността. Книгата носи и своите отговори. Те невинаги са верни, защото още в условието на задачата има някаква грешка. Ала безспирно е, че Мишел Турние е честен писател, за когото съдбата на човека е най-великата книга. Тъкмо тази книга той се мъчи да разлисти и прочете...

Панко Анчев

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.